

Nevenka Troha

Resolucija Informbiroja in Svobodno tržaško ozemlje (Stališča projugoslovanske KPSTO v prvem letu po objavi)

Posledice razcepa v Komunistični partiji Svobodnega tržaškega ozemlja (KPSTO) in množičnih organizacijah po objavi resolucije Informbiroja konec junija 1948 so bile usodne za dotlej nedvomno velik vpliv Jugoslavije na politične sile, pa tudi na ljudi v coni A STO, torej na Tržaškem. Ta razcep so zlasti boleče občutili Slovenci na levisi, ki so se večinsko odločali za podporo resoluciji Informbiroja in s tem za vrsto let prekinili stike z matično domovino. Ne le to, med njimi in tistimi, ki so ostajali zvesti jugoslovanskim komunistom (s tem pa tudi državi), je prihajalo do odkritega sovraštva.

Celotno vprašanje Informbiroja na Tržaškem, zlasti pa obravnavanje slovenske komponente, je malo raziskano. Nekaj več je objavljenih del v Italiji, največ spominov. V razpravi poleg podatkov o razcepu na levisi obravnavam stališča projugoslovanske KPSTO ob njenem drugem kongresu, ki je bil v Izoli od 8. do 11. oktobra 1949.

Z mirovno pogodbo z Italijo je bilo za območje Koprškega, Bujščine in Trsta z okolico ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO), ki pa ni nikoli zaživelo in je do ukinitve oktobra 1954 ostalo razdeljeno na dve coni. Cono A je upravljala angloameriška Zavezniška vojaška uprava (ZVU), cono B pa Vojna uprava Jugoslovanske (ljudske) armade (VUJA). Novim mejam so se organizacijsko prilagodile tudi komunistična partija in množične (ljudskofrontne) organizacije¹ (Slovansko - italijanska antifašistična unija - SIAU, Zveza antifašistične mladine - ZAM, Antifašistična slovansko - italijanska ženska zveza - ASIŽZ, Zveza primorskih partizanov - ZPP in tudi razredni Enotni sindikati - ES).

Dva tedna pred uveljavitvijo določil mirovne pogodbe je bila na kongresu, ki je bil v dneh od 31. avgusta do 3. septembra 1947, ustanovljena Komunistična partija STO, medtem ko so se dotedanji člani Komunistične partije Julijske krajine (KPJK) z območij, ki so bila priključena Jugoslaviji ali so ostala v Italiji, vključili v tamkajšnje matične stranke.² Tako kot v njeni predhodnici KPJK je slovenska (jugoslovanska) partija v prvem obdobju ohranila prvenstvo in odločilen vpliv tudi v KPSTO, njen sekretar je postal dotedanji sekretar KPJK Branko Babič. Obenem pa se je vse bolj krepil tudi vpliv KPI, predvsem po vrnitvi Vittorija Vidalija v Trst 12. junija 1947.³

¹ Ljudska fronta je bila v skladu z razumevanjem vodstva jugoslovanskih komunistov 'vzvod', s katerim partija izvaja svojo oblast, koristen transmissijski člen, ki prenaša navodila komunistične avantgarde v najširše družbene plasti. Moša Pijade: Mehanizem ljudske demokracije v Jugoslaviji, Borba, 12. 6. 1948; povzeto po Jože Pirjevec: Tito, Stalin in Zahod. Ljubljana 1987, str. 100.

² 7. 4. 1947 sta CK KPJ in CK KPI sprejela sporazum o ustanovitvi KPSTO. KPI in KPJ sta se zavezali, da bosta njuni organizaciji prenesli pristojnosti, ki bodo zahtevane, na KPSTO, obe partiji pa bosta na kongresu navzoči kot gosta. Arhiv Republike Slovenije, enota za dislocirano arhivsko gradivo I (dalje ARS I), fond GOKPJK, ae 300.

³ V. Vidali je bil pred tem štiriindvajset let v azilu, nazadnje v Mehiki. Ob vrnitvi je v govoru poudaril, da mora KPSTO delovati za združitev delavskega razreda na sindikalnem in političnem pod-

Čeprav je bila KPSTO enotna organizacija z enotnim vodstvom, se je njena vloga v obeh conah bistveno razlikovala. Medtem ko je bila v coni B stranka na oblasti, je bila v coni A le ena od političnih strank, resda ena najmočnejših. Tam so jo, podobno kot KPJK, podpirali tako levičarji med Slovenci kot tudi večina italijanskega delavstva.⁴ V Trstu in okolici je imela septembra 1947 3.873 članov, 1.155 kandidatov, ki so delovali v 137 celicah.⁵ V coni B pa naj bi po nekaterih podatkih imela med 1500 in 2000 člani.⁶

Ustanovni kongres KPSTO je sprejel več zaključkov, med katerimi je bil eden temeljnih, da zaradi miru sprejemajo ustanovitev STO. Pozivajo se vse demokratične sile na njegovem območju, da se združijo v protiimperialistično in protifashiistično fronto, ki naj bi se zavzemala za ekonomsko in politično neodvisnost STO, za bratsko sožitje med tamkajšnjimi narodi. STO naj bi postalo oporišče za obrambo "ljudsko - demokratične Titove Jugoslavije in demokratičnih sil Italije" proti poskusom italijanske reakcije in zunanjih imperialističnih sil pretvoriti STO v "reakcionarno imperialistično oporišče za borbo proti demokratičnim silam." Da bi to dosegli, so morali ohraniti enotnost partije, jo ideološko in teoretično dvigniti in okrepiti SIAU ter druge množične organizacije. Med temeljnimi nalogami je bila tudi vzgoja komunistov in ljudskih množic v duhu proletarskega internacionalizma, ki je "osnova bratskega sožitja med narodi".⁷

Tržaški proletariat se je odločal za socialistično Jugoslavijo in ne za reakcionarno Italijo, ker naj bi razumel, "da je samo v socialistični deželi mogoče rešiti narodno vprašanje, ker je vedel, in prav je imel, da se nahaja Jugoslavija na poti socialistične izgradnje, da bo ta svoj socializem doma izgradila v korist sebi in v korist vsega mednarodnega demokratičnega gibanja." Trst naj bi postal "most, ki bo združeval dva naroda, ki bo napravil iz teh dveh narodov orjaško silo, na podlagi katere se bo razvijalo gibanje v korist socializma in napredka vsega človečanstva."⁸

ročju, za združitev vseh Slovencev, Italijanov in Hrvatov v enoten demokratični blok, si prizadevati, da bo STO cona miru, reda, dela, gospodarskega napredka, ki bo imela dobre odnose z demokratično Italijo in novo Jugoslavijo. ARS I, GOKPJK, ae 302.

⁴ Kako je vodstvo partije razumelo to razliko, nam nazorno pokaže Julij Beltram na 2. kongresu KPSTO: "Tam (v coni A - op. a.) neomejena oblast buržuazije in imperialistične reakcije. Državni aparat trdno v rokah reakcije. Predstavniki organi (v kolikor so) docela ločeni od uprave in nimajo nobene ingerence v upravo. Demokracija za kapitaliste, delovno ljudstvo skoro brezpravna raja. Državni aparat sredstvo za zatiranje delavskega razreda v rokah buržuazije in finančnih mogotcev. Tu (v coni B - op.a.) oblast delovnega ljudstva, ki pod vodstvom delavskega razreda in njegove avantgarde (KP, op. a.) uresničuje ljudsko demokracijo. Državni aparat pod neposrednim vodstvom delavskega razreda; ljudstvo stalno in neposredno sodeluje pri oblasti, uresničen je princip enotnosti oblasti, vsi organi so voljeni in odstavljivi. Organi oblasti odgovarjajo za svoje delo ljudstvu, volilcem. Državni aparat je sredstvo v rokah delavskega razreda za očuvanje in razvijanje pridobitev NOB, za dokončno likvidacijo razreda izkoriščevalcev." ARS I, GOKPJK, ae 67; Poročilo o delu partije v istrskem okrožju, 2. kongres KPSTO, 9. 10. 1949. O delovanju KPJK in množičnih organizacij v N. Troha: Politika slovansko - italijanskega bratstva. Ljubljana 1997.

⁵ ARS I, fond MKKPJK Trst, m. 3; poročilo MK KPJK Trst, nedatirano, verjetno septembra 1947.

⁶ Po podatkih Borisa Kraigherja je bilo decembra 1949 okrog 2000 članov partije. Iz zapisa ni razvidno, ali je mišljeno celotno STO ali le cona B. V coni A pa je bilo takrat skupaj s kandidati manj kot 500 članov projugoslovanske KPSTO. ARS I, fond Boris Kraigher, šk. 24; osebne beležke, razgovor v Kopru, 15. 12. 1949.

⁷ ARS I, GOKPJK, ae 65; B. Babič: Politično poročilo o dveletnem delu in borbi KPSTO, 2. kongres KPSTO, 8. - 11. 10. 1949 (dalje Babič, Politično poročilo, 2. kongres); ae 57, zaključki 1. kongresa KPSTO, 3. 9. 1947.

⁸ ARS I, GOKPJK; ae 60; zapisnik 2. kongresa KPSTO, Izola, 8. - 11. 10. 1949, pozdrav I.

Najpomembnejša množična organizacija - SIAU za STO je bila organizirana po vzoru ljudske fronte v Jugoslaviji in je dejansko delovala po navodilih partijskega vodstva.⁹ Oktobra 1947 je imela okrog 106.000 članov, od teh nekaj nad 77.000 članov v coni A.¹⁰ Za razliko od časa med majem 1945 in septembrom 1947 so v coni A oživili tudi delovanje OF za tržaško ozemlje kot dela SIAU. OF je imela osrednje vodstvo, medtem ko je samostojno organizacijsko strukturo na terenu, statut in program dobila šele po objavi resolucije informbiroja (IB) na konferenci 17. oktobra 1948.¹¹

Povsem je razmere v t.i. demokratičnem gibanju v coni A, v manjši meri pa tudi v coni B, spremenila objava resolucije IB konec junija 1948.¹² Glasilo KPSTO Il Lavoratore je 30. junija 1948 objavilo izjavo CK KPJ o resoluciji IB, v isti številki pa tudi ponatis komentarja enega vodilnih italijanskih komunistov Pietra Secchie iz glasila KPI UnitÉ z naslovom: L'Unione sovietica forza dirigente. Že drugi dan je Il Lavoratore podprl resolucijo IB.¹³

Kot je sredi julija 1948 zapisal Branko Babič v odgovoru na izjavo predsednika in podpredsednika SIAU za tržaško ozemlje Giuseppeja Pogassija in Oskarja Ferlana,¹⁴ se je projugoslovanska struja sprva poskušala izogniti razcepu, kar naj bi zlasti zahtevale posebne politične razmere na Tržaškem. Počakali naj bi na razvoj dogodkov, ki bi v pravilni luči osvetlili, "kaj je dejansko na stvari". Opredelevanje za ali proti resoluciji IB bi pomenilo, tako Babič, "politično cepitev našega teritorija na cono A in B, protijugoslovansko orientacijo, ki se lahko razvije v obrekovalno kampanjo proti Jugoslaviji, razbijanje SIAU in enotnosti naše partije." S tem se je prve dni strinjala tudi večina članov Izvršilnega komiteja KPSTO.¹⁵

Prve dni po objavi resolucije IB pa v Trstu ni bilo vodilnega italijanskega tržaš-

Regenta.

⁹ O odnosih med KPJK in SIAU v N. Troha, n. d., str. 119-134.

¹⁰ V poročilu kongresa SIAU navajajo, da so volili po enega delegata na sto vpisanih. Za kongres je bilo izvoljenih 1063 delegatov, od tega 776 iz cone A. ARS I, GOSIAU, šk. 1; zapisnik 1. kongresa SIAU za STO, 26. in 27. 10. 1947. B. Babič je na zasedanju partijskega aktiva izjavil, da je bilo pred resolucijo Informbiroja samo v Trstu 85.000 članov SIAU. ARS I, GOKPJK, ae 172; zapisnik partijskega aktiva, 14. 6. 1949. E. Laurenti je na konferenci SIAU govoril o več kot 100.000 člani SIAU v coni A pred resolucijo IB. ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi, konference; gradivo konference SIAU, 27. 11. 1949.

¹¹ ARS, Edvard Kardelj, šk. 30/5; Politički izvještaj naročito u vezi pretstojećih opštinskih izbora u angloameričkoj coni STT, avtor dr. F. Hočevnar, šef gospodarske delegacije FLRJ v Trstu, 31. 3. 1949.

¹² Spor med Stalinom in vodstvom jugoslovanske partije je tlel že nekaj časa, okrepil pa se je v prvih mesecih leta 1948. Dokončen prelom je pomenilo zasedanje IB od 20.-27. junija 1948 v Bukarešti. Na njem ni bilo jugoslovanskih delegatov, ki so odklonili sodelovanje. Razpravljali so o "razmerah v KPJ" in sklenili, da KPJ zastopa nepravilno smer, ki pomeni odklon od marksizma - leninizma, vodi sovražno politiko do SZ in VKP(b), voditelji KPJ zapuščajo pozicije delavskega razreda in se odmikajo od razrednega boja, razraščajo se kapitalistični elementi, vodi se nepravilna politika na vasi, zemlja ni poddržavljena; vodstvo KPJ spreminja marksistično - leninistični nauk o partiji, vodila sila je ljudska fronta; birokratski režim v jugoslovanski partiji, njeni voditelji so sprejeli sovražno stališče do kritike. Na koncu je bilo pripisano resno opozorilo, da ni mogoče ohraniti "neodvisnosti Jugoslavije in graditi socializma, ne da bi imeli podporo komunističnih partij v drugih državah, brez podpore držav ljudske demokracije, brez podpore ZSSR" in izraženo upanje, da bodo "zdrave sile" zmožne jugoslovansko vodstvo vrniti na pravo pot ali pa ga zamenjati. 28. junija je bila objavljena prva resolucija o Jugoslaviji, v kateri so pozivali jugoslovanske narode k vstaji. CK KPJ jo je 30. junija objavil v časnikih, skupaj z izjavo CK KPJ. 5. kongres KPJ, ki je potrdil "Titovo linijo", je bil med 21. in 29. julijem 1948. Podrobneje v J. Pirjevec, n. d.

¹³ Il Lavoratore, IV, 30. 6. 1948, št. 937; 1. 7. 1948, št. 938; Fraternalmente uniti italiani e slavi a fianco del glorioso Partito di Lenin e Stalin.

¹⁴ Izjava je bila objavljena v Il Lavoratore, l. 4, št. 950, 15. 7. 1948.

¹⁵ ARS I, GOKPJK, ae 316; odgovor B. Babiča kot tajnika IO SIAU na izjavo predsednika in podpredsednika SIAU za Tržaško ozemlje G. Pogassija in O. Ferlana, nedatirana.

kega komunista Vittorija Vidalija, ki je odšel v Rim po direktive CK KPI.¹⁶ Razmere so se po njegovi vrnitvi spremenile, saj je takoj sprožil akcijo in zahteval opredeljevanje za ali proti resoluciji IB, za Beograd ali Moskvo, za Tita ali Stalina. Po razlagi projugoslovanske struje je izkoristil "najbolj dragocena čustva našega ljudstva za dobro preračunano akcijo, v kateri ni bil osnovni cilj pristanek na resolucijo Informbiroja ali ne, temveč nekaj povsem drugega. Ta nastop Vidalija in njegove skupine je izzval krizo v Partiji in v celotnem demokratičnem gibanju. Potek dogodkov do današnjega dne (sredi julija 1948, op.a.) je v celoti potrdil moja predvidevanja vseh nevarnosti, ki lahko nastanejo po zavzetju takšnega stališča. - razkol v Partiji, razcep v množičnih organizacijah."¹⁷

Po razcepu v CKK PSTO sta bili sprejeti dve resoluciji, resolucija večine, ki je informbirojevske obtožbe KPJ podprla, in resolucija manjšine, ki se je opredelila za KPJ. Skupaj z uvodom uredništva, ki je obsojalo manjšinsko - projugoslovansko stališče, sta bili objavljeni v reviji KPSTO Il Comunista.¹⁸ Obe struji sta nato delovali kot ločeni stranki, najbolj prepoznavni po svojih voditeljih - Vidalijeva KPSTO in Babičeva KPSTO. Pogost izraz zanj je bil informbirojevci in titovci. Ta zadnji je sicer širši in ne zajema le članov partije, ampak vse ki so odtlej v coni A STO podpirali Jugoslavijo.

"Babičeva" resolucija je obsojala poskuse izkoriščanja resolucije IB za razbijanje enotnosti tržaškega demokratičnega gibanja in partije kot njegovega voditelja. O resoluciji IB pa je menila, naj se spor čimprej reši v interesu mednarodne socialistične fronte. "Vidalijeva" resolucija pa je zahtevala takojšnje in brezpogojno sprejetje resolucije IB in njeno izvajanje na tržaških tleh.¹⁹ Po mnenju 'titovcev' so ta stališča pomenila zanikanje dotedanje revolucionarne borbe in partijske linije, ki je bila sprejeta na ustanovnem kongresu KPSTO, saj so 'informbirojevci' zbrisali "našo revolucionarno preteklost" in razbili ter prekinili vse vezi, ki jih je tržaško delavsko gibanje imelo z Jugoslavijo.²⁰ Informbirojevci naj bi si v svojem revizionizmu marksizma - leninizma in "služenju reakciji" = kontrarevolucija prizadevali pozabiti "sramotno preteklost", torej čas pred razkolom.²¹ Zanje je bil osvobodilni boj in boj za meje, ki mu je sledil, napaka, zmage te borbe nesramna preteklost, pridobitev oblasti pa tatvina.²²

Rezultat takšne politike Vidalijeve partije je bil, tako Babič, razbitje enotnosti partije, množičnih organizacij in politične enotnosti cone A in B, "uvajanje politične linije KPI o priključitvi Trsta in celotnega ozemlja k Italiji z vsemi oportunističnimi, socialdemokratskimi, nacionalističnimi in kapitulantskimi napakami, ki jih ima linija KPI." Vidalijeva partija je postopno ne le uskladila sovražno

¹⁶ O Vidalijevem obisku v Rimu v V. Vidali: Ritorno alla città senza pace. Il 1948 a Trieste. Milano 1982, str. 52-55.

¹⁷ ARS I, GOKPJK, ae 316; odgovor B. Babiča kot tajnika IO SIAU na izjavo predsednika in podpredsednika SIAU za Tržaško ozemlje G. Pogassija in O. Ferlana, nedatirana.

¹⁸ Il Comunista, maj - junij 1948, št. 5-6.

¹⁹ Vidalijeva partija je v skladu z obtožbami resolucije IB menila, da je Jugoslavija razbila enotno socialistično fronto, da vodi nacionalistično politiko, na znotraj vodi politiko restavracije kapitalizma, na zunaj pa se veže z imperialisti in torej vodi protisovjetsko politiko. Projugoslovanska KPSTO pa je bila zanjo "navadna agentura KPJ" in je zato delal iste napake. ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

²⁰ ARS I, GOKPJK, ae 65, Babič, Politično poročilo, 2. kongres. Eden od najvidnejših predstavnikov Vidalijeve KPSTO Ernesto Radich je izjavil: "Treba je zbrisati sramotno preteklost, prav tam.

²¹ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

²² ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi, konference; konferenca SIAU, 27. 11. 1949.

kampanjo proti Jugoslaviji in proti coni B z ostalo "reakcijo", ampak jo je celo vodila in izvajala "konkretna provokacijska dejanja nasproti revolucionarnemu gibanju in njegovim predstavnikom na liniji imperialističnih agencij."²³

Babičeva struja je zama poskušala preprečiti, da se spor ne bi prenesel v SIAU. Tako so v začetku avgusta 1948 s posebno izjavo protestirali proti prenašanju spora v partiji v vrste SIAU in v druge množične organizacije, obsodili izključitev svojih vodilnih ljudi iz SIAU, odklanjali sklic izrednega kongresa. "Demokratsko ljudstvo Tržaškega ozemlja" so pozvali, da se "v tem težkem trenutku še bolj oklene SIAU in drugih množičnih organizacij, da prepreči ogrožanje slovansko - italijanskega bratstva in vsako nadaljnje razbijanje enotnosti demokratičnega gibanja, ki se vrši pod lažno parolo internacionalizma." Na Tržaškem naj bi v okviru svetovne demokratične fronte pod vodstvom Sovjetske zveze nadaljevali boj "na doslednih demokratičnih pozicijah proti imperializmu in domačim reakcionarnim silam."²⁴

Velika večina članov KPSTO se je opredelila za resolucijo IB in s tem za Vidalijevo partijo, saj je od približno 4000 članov v coni A STO ostalo zvestih staremu vodstvu le okrog 500. Iz množičnih organizacij, zlasti Enotnih sindikatov in SIAU, so izključili vse funkcionarje, ki so bili pristaši starega vodstva, ter jih nadomestili s svojimi ljudmi. Babičeva struja je ohranila vodstvo OF, nasprotna stran pa je ustanovila svoj sekretariat OF. Podobno se je zgodilo z nekaterimi manjšimi kulturno-prosvetnimi in množičnimi organizacijami. Spopad se je razvnel tudi za plemenjenje, ki ga je imela partija.²⁵

Razmerje sil po juliju 1948 nam ponazorijo podatki o članstvu v projugoslovanskih organizacijah, posebno če jih primerjamo z močjo teh organizacij pred razkolom.²⁶ Oktobra 1950 je bilo v "Babičevi" KPSTO le 359 članov in 68 kandidatov, med njimi kar 91% Slovencev. Ob tem so ugotavljali, da se je število članov in kandidatov v zadnjem času dvignilo za 25%. Delovalo je 141 članov komunistične mladine in 709 članov ZAM, 2750 članic ASIŽZ, 5056 članov OF, 602 člana ZPP. "Babičevi" Enotni sindikati so imeli le 903 člane (manjkajo podatki za dva rajona). V slovenskem kulturnem centru je delovalo 3000 ljudi. Za SIAU ni številčnih podatkov, pač pa v poročilu navajajo, da je vpisovanje članstva v teku. Evidentno je, da je bila ta organizacija dejansko v razsulu.²⁷

V coni A STO so bile leta 1949 občinske volitve in sicer v tržaški občini 12., v okoliških pa 19. junija. Zlasti so povedni rezultati okoliških (večinoma slovenskih) občin, kjer se je tudi večina Slovencev opredeljevala za Vidalija. V občini Trst je Vidalijeva KPSTO dobila 35.548 glasov (21,14%), Slovensko - italijanska ljudska fronta - SILF (pod tem imenom je nastopala projugoslovanska struja) pa le 3.957 glasov (2,35%). Večino so dobile proitalijanske stranke, protikomunistična Slovenska demokratska zveza pa je dobila 3.004 glasove (1,79%). V občini Milje, ki

²³ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

²⁴ ARS I, GOKPJK, ae 319; Izjava 'Babičeve' struje IO SIAU, 8. 8. 1948. Izjavo so podpisali Branko Babič, Eugenio Laurenti, Julij Beltram, Angel Kukanja, Jože Dekleva, Franc Rupena, Roman Šmus, Erminio Medica, Valerij Jakomin, Lojzka Čebihin, Antonio Gorian.

²⁵ ARS, Edvard Kardelj, šk. 30/5; Politični izveštaj naročito u vezi pretstoječih opštinskih izbora u angloameričkoj coni STTO, avtor dr. F. Hočvar, poslano MIP, E. Kardelju, 31. 3. 1949. Ob tem dodajam, da je Jugoslavija dotlej izdatno financirala partijske in druge organizacije, ki so bile pod njenim vplivom.

²⁶ Glej podatke na str. 2 in 3.

²⁷ ARS I, MOSIAU, m. 1f, šk. 7; poročilo MK KPSTO, nedatirano, po oktobru 1950.

je bila nacionalno razdeljena približno na polovico, so 'vidalijevci' dobili večinskih 4.182 glasov (56,86%), 'titovci' 323 (4,39%). V večinsko slovenski občini Devin - Nabrežina so 'vidalijevci' pod imenom SIAU dobili 949 glasov (34,97%), SILF pa 395 glasov (14,54 %). Italijanski demokrati (demokristjani in socialisti) kot edina italijanska lista so dobili 569 glasov (20,93%). V slovenskih občinah so "vidalijevci" z imenom SIAU v Dolini dobili večinskih 1466 glasov (55,56%), SILF 401 (15,19%), v Zgoniku SIAU večinskih 345 glasov (51,12%), SILF 148 glasov (21,92%), v Repentabru SIAU 97 glasov (29,84%), SILF 86 glasov (26,46%).²⁸

V nadaljevanju obravnavam stališča projugoslovanske KPSTO ob njenem 2. kongresu oktobra 1949, torej v času, ko se je razmerje sil že jasno izoblikovalo. Njena politika je bila skoraj popolna preslikava politike KPJ in so se njena stališča spreminjala skladno s stališči jugoslovanskega vodstva. Jesen 1949 je čas, ko je Jugoslavija še poskušala dokazati, da je sama bolj "stalinistična" od Stalina samega. Njena politika do Zahoda je takrat za razliko od naslednjih let še vedno izrazito odklonilna, a tudi Zahod je v tem času še vedno negativno ocenjeval jugoslovanske voditelje.²⁹

Ivan Regent, ki je na 2. kongresu KPSTO nastopil kot predstavnik KPJ, je dokazoval, kako so bile obtožbe o revizionizmu jugoslovanskih komunistov z odmikanjem od razrednega boja, razraščanjem kapitalističnih elementov in nepravilni politiki na vasi, neutemeljene, in nadaljeval: "V Jugoslaviji je industrija podržavljena, morda smo jo podržavili zato, ker bi se hoteli prikupiti imperializmu? V Jugoslaviji je vsa trgovina na drobno in debelo, notranja in zunanja, podržavljena, morda smo storili to zato, ker smo se hoteli prikupiti kapitalističnim in imperialističnim trgovcem? V Jugoslaviji kolektivizirajo poljedelstvo, ustvarjajo skupne obdelovalne zadruge, morda zato, da bi se prikupili kulakom in velikim kmetom. Mi smo iz naših šol vrgli vse, kar je bilo reakcionarnega in kapitalističnega, v vseh naših šolah se vrši pouk na podlagi marxističnega - leninističnega nauka, morda zato, ker smo se hoteli prikupiti vatikanski in ameriški reakciji? Razume se, da ne. Pač pa to delamo, ker vse to spada k izgradnji socializma." V Jugoslaviji naj bi bila oblast nasprotna "sovražnikom socializma, kapitalističnim izkoriščevalcem množic, sovražnikom bratstva med jugoslovanskimi narodi."³⁰

Razen Sovjetske zveze naj ne bi nobena država tako globoko posegla v rušenje kapitalističnih elementov kot Jugoslavija, ki je obenem gradila težko industrijo, "ki naj iz temelja spremeni dočerašnje Jugoslavijo iz pretežno agrarne v industrijsko državo kot osnovni pogoj za izgradnjo socializma v deželi." V Jugoslaviji so gradili "nove železnice, avtomobilske ceste, nove velikanske elektrarne, velike tovarne težke industrije, zadružne domove po vaseh", čez noč so nastajali "predeli stanovanjskih blokov ter cela nova mesta".³¹ Poudarjali so legendarno ljubezen jugoslovanskih narodov do Sovjetske zveze. Za voditelje nove Jugoslavije, "ki so se desetletja borili pod najtežjimi pogoji ilegalnega dela in težke narodnoosvobodilne

²⁸ Bogdan Novak: Trieste 1941-1954. Milano 1996, str. 288-289.

²⁹ O odnosih z Zahodom glej J. Pirjevec, n. d., str. 105-125.

³⁰ ARS I, GOKPJK, ae 60; zapisnik 2. kongresa KPSTO, 8. - 11. 10. 1949.

³¹ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi; konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948, izjava B. Babiča.

vojne z ljubeznijo v srcu do Sovjetske zveze, ne more držati očitek, da vodijo protisovjetsko politiko."³² Poleg tega naj bi Jugoslavija vedno in povsod odločno stala ob strani Sovjetske zveze pri vseh mednarodnih vprašanjih, zato je bila, tako Branko Babič, "smešna in absurдна trditev, da Jugoslavija vodi politiko naslanjanja na imperialistične države."³³

Ena najtežjih obtožb resolucije IB je bila obtožba o nacionalizmu. Babič jo je na konferenci OF za tržaško ozemlje oktobra 1948 odločno odklonil, saj naj bi FLRJ kot mnogonacionalna država rešila nacionalno vprašanje po naukih Lenina in Stalina in vsem jugoslovanskim narodom v svojem okviru zagotovila svoboden nacionalno - kulturni in politično - državni razvoj. Vsem narodnim manjšinam v Jugoslaviji naj bi bile zagotovljene vse narodne pravice in enakopravnost z ostalimi narodi Jugoslavije. "Popolnejše rešitve nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji si ni mogoče zamisliti in nikjer ni mesta kakemu koli nacionalizmu ali nacionalšovinizmu." V novi Jugoslaviji naj bi bila nacionalistična politika nemogoča, saj je tam imelo oblast delovno ljudstvo, "ki je uničilo razredno oblast kapitalistične buržuazije" in s tem odstranilo vse objektivne pogoje za razvoj nacionalizma.³⁴

Če je bila Jugoslavija na pravi poti, zakaj je potem Informbiro sploh sprejel resolucijo? Glavni vzrok za to je vodstvo projugoslovanske KPSTO oktobra 1948 še videlo v nerazumevanju jugoslovanske stvarnosti, "nerazumevanje tega, da je bila v Jugoslaviji v okrilju NOB izvršena socialistična revolucija, da je delovno ljudstvo Jugoslavije že v teku NOV zrušilo oblast izkoriščevalskega razreda kapitalistične buržuazije in si ustvarilo svojo ljudsko oblast in tako vse pogoje za izgradnjo socializma v deželi. V nobeni drugi državi ni v teku 2. svetovne vojne bila izvršena socialna revolucija. Ta se šele danes razvija v državah ljudskih demokracij in zato tudi je nerazumevanje, kaj se dogaja v Jugoslaviji. ... Jugoslavija je prinesla nekaj novega v zakladnico marxizma in leninizma. In v tem je spor, ali je res Jugoslavija prinesla nekaj novega in v čem je tisto, kar je novo in vredno, da se zabeleži kot razvojna pridobitev marxizma in leninizma." Razvoj dogodkov in izgradnja socializma v Jugoslaviji pa bodo dokazali, da je Jugoslavija na pravilni poti in da so na napačni poti vsi tisti, "ki danes tako besno kritizirajo novo Jugoslavijo," kajti, tako Babič, "resnično zdrave sile so neomejeno strnjene okoli tovariša Tita, ki jugoslovanske narode odločno in sigurno vodi v lepšo bodočnost."³⁵

Čez leto dni so bili njihovi pogledi že izrazito protisovjetski. Spor med vodstvi KPJ in KPSZ naj bi nastal v trenutku, ko je neka partija menila, da ji po naravnem zakonu pripada vloga voditelja, saj, kot je zatrdil Ivan Regent na kongresu, "ni naroda na svetu, ki bi mu po naravi pripadala vodilna vloga in na svetu ni naroda, ki bi bil po naravi ustvarjen kot podrejen narod."³⁶ Boljševiška partija je zašla v politiko "revizionizma in izdaje interesov delavskega gibanja", ker naj bi njeno

³² ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi, konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. oktober 1948, izjava B. Babiča. J. Pirjevec je o jugoslovanskih voditeljih zapisal: "Čeprav so se zavedali, da so izbrali edino pravilno pot za ohranitev svojega revolucionarnega dostojanstva, so sami sebi skušali prikriti strahoto svetoskrunstva, ki ga počenjajo. Upirali so se Stalinu, istočasno pa so z vsakim vlaknom svoje biti hoteli ostati stalinisti." J. Pirjevec, n. d., str. 104.

³³ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi, konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Prav tam, izjava B. Babiča.

³⁶ ARS I, GOKPJK; ae 60, zapisnik 2. kongresa KPSTO, 8. - 11. 10. 1949.

vodstvo izgubilo zaupanje "v revolucionarne sile v svetu" in zato hotelo zavarovati svoje socialistične pridobitve izključno z utrjevanjem svoje države kot velesile, ki bo s svojimi lastnimi silami sposobna "razbiti vsak napad imperialistov na Sovjetsko zvezo." Temu cilju je bilo treba podrediti vse ostalo in delavska gibanja v ostalih državah naj bi obstajala samo, če služijo izključno temu cilju.³⁷

Boj proti Informbiroju je bil oktobra 1949 za sekretarja projugoslovanske KPSTO Branka Babiča boj proti kontrarevoluciji, politika IB pa del reakcionarne politike proti delavsko - revolucionarnem gibanju v mednarodnem merilu. Ta politika pa se je v Trstu v vsakodnevem in konkretnem političnem življenju po "zaslugi" KPI močnejše odražala kot drugje. Babič je poudaril, da je mišljenje, ki je v začetku obstajalo pri posameznikih o tem, da je vsa politika IB v Trstu v glavnem "vidalijevščina" in da bi boljševiska partija, če bi vedela za vse, kar se dogaja v Trstu, prav gotovo ne dala prav Vidaliju, zgrešena. Dogodki so pokazali, da je Vidali le izvrševal linijo IB in sovjetske partije, ki je bila glavni krivec za spor. "Morda je v to linijo uvedel nekaj svoje surovosti in mexikanskega banditizma. (...) Otresti se je treba raznih sentimentalnih občutkov dogmatičnega gledanja v nezmotljivost in kritično presojati vso današnjo politiko vodstva boljševiske partije. Le tako bomo sposobni voditi bitko proti njim."³⁸

Da bi razumelo dogajanje, je moralo partijsko članstvo poglobljati znanje marksizma - leninizma, se seznanjati z vsem gradivom KPJ o IB, slediti politiko posameznih IB partij, predvsem pa spoznavati njihovo linijo med 2. svetovno vojno. Ob tem je prišla do izraza samozavest jugoslovanskih komunistov, ki edini v Evropi niso prišli na oblast s pomočjo sovjetskih tankov, ampak so si jo po težkem osvobodilnem boju in mnogih žrtvah priborili sami. Druge partije, zlasti zahodne, pa so po mnenju jugoslovanskih komunistov priložnost, da bi prevzele oblast, same izpušile iz rok, saj naj bi v Italiji, Franciji in Grčiji obstajali objektivni pogoji za zmago revolucije. Tako KPI kot komunistični partiji Francije in Grčije so doživele poraz, ker naj bi se bale oboroženega boja, njihov oportunitizem pa se je odražal "v paktiranju z buržuazijo v parlamentarnih iluzijah, misleč, da se bo lahko prišlo do oblasti s pomočjo volilnih listkov itd."³⁹

Medtem ko je Vidalijeva partija obtoževala projugoslovansko, da se zavzema za priključitev Trsta k Jugoslaviji, je slednja trdila ravno nasprotno, da Vidali, sicer prikrito, deluje za priključitev Trsta k Italiji. "Znan nacionalističen odnos KPI do tržaškega vprašanja, ki pa vsled poleta ljudskih množic ni mogel odločilno priti do izraza," naj bi se nakazoval že v resoluciji Vidalijeve partije julija 1948.⁴⁰ KPI naj bi stalno ponavljala zahtevo po priključitvi Trsta k Italiji "in je v tem tekmovala s svojo lastno buržuazijo. V kolikor je pri tem vprašanju napadala svojo nacionalistično in imperialistično buržuazijo, je bil to le očitek, da je premalo storila za priključitev Trsta k Italiji", torej, da je "premalo nacionalistična in imperialistična". Tudi po ustanovitvi STO naj bi se KPI ne odpovedala težnji za priključitev Trsta k Italiji, le da je izbrala drugačno taktiko, prek KPSTO in s širjenjem svojega vpliva znotraj slednje. V ta okvir je sodila vrnitev Vittoria Vidalija v domači Trst, ki naj bi že sredi poletja 1947 obtožil slovenski del vodstva, da zastopa težnje jugoslo-

³⁷ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

³⁸ Prav tam.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Prav tam.

vanskega imperializma.⁴¹ S takimi izjavami naj bi Vidali italijanski buržoaziji hotel dokazati, da italijanski komunisti v Trstu v resnici niso nikdar bili za priključitev Trsta k Jugoslaviji, ampak da so bili le žrtve jugoslovanskega nacionalizma ter zato ne nosijo nobene odgovornosti za dotedanjo politično linijo demokratičnega gibanja. Babič je takšno Vidalijevo ravnanje ocenil za "najhujši nacionalizem, do katerega se je povzpел on in njegovi ljudje."⁴² Vidalijeva partija je hotela izbrisati revolucionarno preteklost ter prekiniti vse vezi, ki jih je tržaško delavsko gibanje imelo z Jugoslavijo. Hoteli so dokazati, da je bila (projugoslovanska) KPSTO navadna agentura KPJ in da je torej linija priključitve Trsta k Italiji pravilna, "posebno še, ker v Italiji imamo močno demokratično gibanje, ki je zvesto mednarodni socialistični fronti."⁴³

Komunistični partiji, ki sta po juniju 1948 delovali v STO, sta različno razumeli vlogo in organizacijo partije. Komunistična partija Julijske krajine je bila tako kot KPJ organizirana kot kadrovska (boljševiška) partija, medtem ko je bila KPI partija "strankarskega sistema" in je od članstva zahtevala manj discipline. Kaj je "kadrovska partija", razberemo iz referata o organizacijskih principih partijskih organizacij: "Naša Partija je kadrovska, ko komunistična partija ni dodatek komunistični parlamentarni frakciji, ampak vodi vse aktivnosti v politični akciji. Zakaj ne pristajamo na masovno Partijo: obstoj širokega demokratičnega gibanja, enotnega, ki združuje leve politične struje. Tega je treba razširiti, zato so potrebni kadri. To nam bo zagotovilo revolucionarno vodstvo, ki bo preprečilo, da ne bo Partija parlamentarna skupina, da bi bila zgolj dodatek, priponka parlamentarne skupine."⁴⁴ Pomembna je bila "železna disciplina, ki pa ni slepa poslušnost", in strogo izvajanje demokratičnega centralizma. Aktivni član naj bi ob novi smeri, ki jo je utrdilo vodstvo, "v konkretizaciji pokazal svojo inovativnost (...) Železna disciplina pa ni možna brez enotnosti volje, enotnosti akcije vseh članov. To pa ne izključuje boj mnenj v Partiji, ampak predpostavlja kritiko in boj mnenj znotraj Partije. Disciplina ne sme biti slepa, ampak zavestna. Ko pa je z bojem mnenj sprejeta odločitev, se morajo zanjo boriti vsi člani."⁴⁵

Dotlej "močna, enotna in borbena KPSTO - partija boljševiškega tipa - vodilni borbeni odred celotnega tržaškega demokratičnega gibanja" je bila po resoluciji IB razbita in je postala "plen vseh mogočih avanturistov, oportunistov do odkritih agentov razrednega sovražnika. Česar ni mogla vsa leta nazaj doseči združena reakcija in zunanji imperialisti, kljub temu da so vršili stalne napade in ofenzivo nanjo, je dosegla resolucija IB - zmedo med članstvom in množicami." Za razliko od projugoslovanske "kadrovske" partije je bila Vidalijeva partija "partija stran-

⁴¹ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi; konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948, izjava B. Babiča.

⁴² ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi; konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948, izjava B. Babiča. Na drugi strani pa je V. Vidali zatrjeval, da se morajo demokratične ljudske sile STO boriti na dveh frontah, ki ideološko odgovarjata dvema nacionalizmoma, to je nacionalizmu italijanske reakcije, "ki ga sedaj popolnoma in odkrito vodi ameriški imperializem in ta trockistični jugoslovanski, ki je maskiran z internacionalistično demagoško frazeologijo ali v najboljšem primeru predstavlja predmet igre tega istega imperializma." ARS, Edvard Kardelj, šk. 30/5; Politički izvještaj naročito u vezi pretstojećih opštinskih izbora u angloameričkoj coni STTO, avtor dr. F. Hočevnar, poslano MIP, E. Kardelju, 31. 3. 1949.

⁴³ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁴⁴ ARS I, GOKPJK, ae 309; referat o organizacijskih principih partijskih organizacij, nedatirano, leto 1947.

⁴⁵ Prav tam.

karskega sistema, meščanskega parlamentarizma" in zato ni imela več revolucionarne perspektive, ni se več borila za oblast, "ampak le za poslanske mandate." Vidali je tudi uvedel "najhujši terorizem", iz svoje partije odstranil vsako zdravo kritiko in s parolo demokratizacije na široko odprl vrata "vsem mogočim oportunističnim, socialdemokratskim, malomeščanskim, nacionalističnim elementom". V takšno partijo je lahko vstopil vsakdo, kdor je plačal članarino in jo volil, "ne glede na njegovo aktivnost, preverjeno v vsakodnevni borbi v eni od množičnih demokratičnih organizacij." Iz nje so lahko člani kadarkoli izstopili in se vpisali kamorkoli.⁴⁶ To je bila za partijo "boljševiškega tipa" prava herezija, saj so sprejemali člane le po dolgem preverjanju in ko so dokazali, da so tega vredni.

Kot je na 2. kongresu zatrjeval Branko Babič, so informbirojevci v Trstu množične organizacije omejili na zgolj stanovske, ki se borijo samo za majhne ekonomske zahteve svojih članov, namesto v okviru splošnega političnega boja proti "reakciji, fašizmu in imperializmu in za oblast delovnega ljudstva." To pa naj bi končno pomenilo, da so se odpovedali revoluciji in revolucionarni borbi za oblast. Projugoslovanska partija pa je bila prepričana, da "proletariat ne bo nikoli prišel na oblast s pomočjo volilnih listkov, ki jih dobijo iz rok buržuazije." Vidali je politika naj bi bila vračanje na "pozicije socialdemokratskih strank II. internacionale in na vse tisto, kar je bilo v njej politično negativnega: revizionizem, parlamentarizem, nacional-šovinizem, neposredno služenje buržuaziji."⁴⁷

Številne polemike je sprožalo nacionalno vprašanje, predvsem položaj Slovencev v coni A. Babičeva partija je za zgled pravilne ureditve narodnega vprašanja poleg razmer v Jugoslaviji, o čemer je bilo že govor, postavila cono B, kjer naj bi bilo narodnostno vprašanje pravilno rešeno. Ob tem ne smemo pozabiti, da so takšna stališča zagovarjali v času, ko se je iz dela Istre, ki je bil priključen Jugoslaviji leta 1947, že odselilo veliko Italijanov.⁴⁸

Temelje za pravilno (pravično) rešitev tega posebej občutljivega vprašanja naj bi v narodnostno mešani Istri postavila KPJ že v letu 1943. Po zmagi delavskega razreda pa naj bi velika večina demokratičnega istrskega prebivalstva zahtevala priključitev k Jugoslaviji, saj naj bi bila tamkajšnja komunistična oblast jamstvo za zagotovitev najširših jezikovnih in kulturnih svoboščin in proporcionalnega deleža v ekonomskih in socialnih pravicah ter pri udeležbi v oblastnih organih. Ljudske oblasti so odprle srednje in višje šole sinovom delavcev in kmetov, ne glede na njihovo narodnost in vsakemu v njegovem jeziku. Večna narodnostna nesoglasja, ki so jih "sejali imperialisti", je nadomestilo sožitje in boj za dvig kulture vseh treh narodnosti, Istra naj bi bila območje bratstva, enotnosti delavskega razreda.⁴⁹

Za razliko od politike jugoslovanskih komunistov naj bi Vidali jeva partija v nacionalnem vprašanju zašla na popolnoma nacionalistično linijo. Njena domnevna zahteva po priključitvi Trsta in celotnega STO k Italiji jo je v odnosu do nacio-

⁴⁶ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁴⁷ Prav tam.

⁴⁸ Izselsjevanje iz Istre je potekalo v več valovih; najprej iz Zadra in iz Reke, pozimi 1946/47 iz Pulja in nato z ostalih območij. Zadnji množični val izselsjevanja je bil od oktobra 1953 do konca leta 1956 iz cone B STO. Izselsila se je velika večina Italijanov, a tudi precej Slovencev in Hrvatov. Skupno število ni znano, verjetno pa se je izselilo med 150.000 in 250.000 ljudi.

⁴⁹ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres. Tu moramo upoštevati, da so bile šole v materinem jeziku za Slovence in Hrvate, ki po Gentilejevi reformi leta 1923 šol v svojem jeziku niso imeli, nedvomno velika pridobitev.

nalnega vprašanja izenačila z italijansko nacionalistično buržoazijo, "njeno "načelno" kričanje o nekih nacionalnih pravicah Slovencev" pa je samo "najbolj nesramna demagogija". Enako je ravnala KPI v odnosu do slovenske manjšine na Goriškem in v Benečiji. Projugoslovanski komunisti so ocenjevali, da tega nacionalizma ni moglo upravičiti nobeno sklicevanje na Titovo izdajstvo.⁵⁰

Slovenski tržaški komunisti, ki so se tako množično priključili Vidaliju, naj bi pri tem igrali najbolj žalostno vlogo. Za Babiča in njegove somišljenike so bili izdajalci socialistične domovine Slovencev, saj so pomagali teptati nacionalne pravice svojega naroda in so se vdinjali italijanskemu nacional-šovinizmu. Njihovo glasilo Delo naj bi bilo "italijansko nacionalistično glasilo tržaških informbirojevcev, pisano v slovenščini, (...) najbolj strupen časopis proti socialistični Jugoslaviji in proti vsemu, kar je naprednega in poštenega na STO. Ta cvet izrodov slovenskega naroda najbolj kriči o izdajstvu 'Titove klike', da bi tako prekričal svoje izdajstvo in služenje italijanskemu nacionalizmu. Potem pa se še nazivajo 'zdrave sile' slovenskega naroda. Ti ljudje poleg svoje kontrarevolucionarne vloge prevzemajo še prehodno zastavo prvenstva v narodnem izdajstvu iz rok belogardističnih izdajalcev Agneletta⁵¹ ali pa najmanj korakajo skupno pod isto zastavo v borbi proti socialistični Jugoslaviji." Ti "slovenski izdajalci" naj bi "sramotno sklonili glavo pred predrznostjo informbirojevskih italijanskih šovinistov, za katere je vsak, ki ni sprejel resolucije IB, takoj postal 'sciavo' ne glede na njegovo narodnost." Slovence, ki so zahtevali, da se jim priznajo njihove nacionalne pravice, pa so proglašali za "nacionaliste, provokatorje, titovce, vohune gestapa itd."⁵² Da bi razbil enotnost Slovencev na STO, je Vidali ustanovil novo OF in pridobil s pomočjo nekaterih Slovencev, "ki z OF nimajo nič skupnega in ki nikdar niso razumeli, kaj OF dejansko predstavlja za slovenski narod", tudi del zavednih Slovencev. S tem naj bi hotel dokazali tudi zunanjemu svetu, da je ves slovenski živelj na Tržaškem proti Jugoslaviji.⁵³

Kljub vsemu pa je bila OF za tržaško ozemlje tista, v kateri je projugoslovanska stran ohranila največ vpliva. Ena najpomembnejših nalog, ki so jih postavili na konferenci oktobra 1948, je bila utrditi to organizacijo, ki je "gospodarsko, kulturno, socialno in politično izoblikovala novega slovenskega človeka, ki v svoji domovini gradi nov družbeni socialni red in ustvarja slovenskemu narodu lepšo in srečnejšo bodočnost. Slovenci na Tržaškem ozemlju, dasi po državni meji politično ločeni, se lahko socialno, politično, gospodarsko in kulturno razvijamo le v najtesnejši povezanosti s svojim matičnim telesom in konkretna borba za naše narodnostne pravice mora na Tržaškem ozemlju pomeniti le borbo za vzporedni razvoj z našo domovino. Vsaka drugačna borba za našo narodno enakopravnost ne more pomeniti nič drugega kot dejansko odpadništvo od lastnega naroda. Zato je vsak poskus razbijanja OF na Tržaškem ozemlju na liniji narodnega izdajstva, ki preko narodnostne mlačnosti vodi k novi obliki poitalijančevanja na angloameriškem področju Tržaškega ozemlja."⁵⁴ V sklepni resoluciji so poudarili, da se bo OF kot vsenarodna politična organizacija odločno borila za spoštovanje mirovne pogodbe,

⁵⁰ ARS I, GO KPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁵¹ Josip Agneletto, predsednik Slovenske demokratske zveze.

⁵² ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁵³ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi; konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948.

⁵⁴ Prav tam.

za dosledno demokratizacijo vsega javnega življenja, spoštovanje narodne enakopravnosti, uveljavljanje narodnostnih pravic Slovencev, utrditev enotnosti slovenskega ljudstva v okviru OF in proti poskusom razbijati to enotnost. "Razbijači enotnosti" pa so za 'titovce' bili tako protikomunistična Slovenska demokratska zveza, "ki nadaljuje pod novimi pogoji politiko narodnega izdajstva še izza časa NOB", kakor tudi "peščica Slovencev iz Vidalijeve razbijaške skupine."⁵⁵

Če je Babičevi partiji uspelo vsaj deloma ohraniti OF, pa je po razkolu na levisi njena SIAU dejansko obstajala le na papirju. Nič ni pomagalo, da je bila SIAU zanje "najčistejši izraz" slovansko - italijanskega bratstva, ki je izšlo iz boja za osvoboditev in ki jo je do "mračne resolucije IB občudoval ves svet, medtem ko naj bi bilo za informbirojevce slovensko - italijansko bratstvo le fraza." Edina možnost za obnovitev izgubljenega vpliva v coni A STO je bila "odločna in vztrajna neomahljiva borba za obnavljanje in nadaljnje utrjevanje iskrene borbene enotnosti in bratstva italijansko - slovanskih ljudskih množic."⁵⁶ SIAU naj bi informbirojevci uporabljali le kot rezervo, "ki jo privlečejo na dan, ko hočejo ljudem zmešati pojme", na primer za časa občinskih volitev kot vabo, da so lahko pritegnili "uboge kmetiče" iz okolice. "Ker so ti kmetje seveda Slovenci in ker kot taki ne pripadajo izbranemu plemenu, to je italijanskemu, ampak nižjemu, niso smeli imeti pravice, ki je pridržana izbrancem, da bi šli na volitve pod znakom t.i. komunistične partije."⁵⁷

Nujna posledica oslabitve SIAU je bila oslabitev t.i. demokratičnega gibanja v coni A, tako da sta obe naslednici na občinskih volitvah skupaj dobili manj kot 50.000 glasov. Takšne razmere so omogočile "neizprosno ofenzivo imperializma in delodajalcev", pridobitve političnega in gospodarskega značaja naj bi ob popolni brezbriznosti vidalijevcev izginjale druga za drugo. Le-ti so zanemarjali gospodarske in politične interese delavcev, namesto tega pa "s svojimi čisto fašistovskimi tolkami, ustvarjenimi po vzgledih Giunte, skušajo ustrahovati vse tako imenovane 'titovce', katerih krivda je v tem, da mislijo z lastno glavo in da jim je pri srcu razvoj dosledno napredne borbe, brez katere ne morejo delavci ničesar več upati."⁵⁸

Ob SIAU naj bi okrepili množične organizacije žensk in mladine. Zlasti naj bi bil pomemben boj proti tendencam, da bi spremenili množično organizacijo žena "v navadno feministično organizacijo meščanskega tipa." 'Titovci' so zagovarjali stališče, da se le v okviru splošnega političnega boja ženske uspešno borijo tudi za rešitev svojih posebnih ženskih problemov. Tudi mladine naj ne bi zožili samo na komunistično mladino, ki naj predstavlja le borbena jedro. V množične organizacije naj bi sprejemali čim več ljudi, pri tem pa je bilo za projugoslovansko KPSTO pomembno, da je partija z aktivnim delom in bojem članov partije v njih ohranila čvrsto vodstvo.⁵⁹

Po teoriji jugoslovanske partije so bili sindikati razredna organizacija delavstva, ki se je borila za njegove vsakodnevne interese, obenem pa je predstavljala politično šolo delavstva v njihovi borbi za socialno osvoboditev. Boj razrednih sindi-

⁵⁵ Prav tam. Resolucija je bila objavljena 19. 10. 1949.

⁵⁶ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁵⁷ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi, konference; konferenca SIAU 27. 11. 1949, poročilo E. Laurentija. Izjava meri na to, da je Vidalijeva KP STO v okoliških občinah na volitvah nastopila kot SIAU.

⁵⁸ Prav tam.

⁵⁹ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

katov je krepil razredno zavest proletariata ter ga tako usposabljal "za glavno bitko, ki jo vodi proti izkoriščevalski buržuaziji". Ko je v coni A prevlado v Enotnih sindikatih dobila informbirojevska struja, naj bi ti izgubili razredno bistvo in se sprijaznili s tem, "da je pač kapitalistični družbeni red kar v redu stvar." Posledice naj bi že občutil tržaški proletariat vsak dan na svojih ramenih.⁶⁰ S tem so Enotni sindikati prešli na ekonomistično linijo Trade Uniona, posledica tega pa je bila v tem, da naj bi poslej "doživljali poraz za porazom".⁶¹

Drugačna je bila vloga Enotnih sindikatov v coni B, kjer je "imelo oblast delavno ljudstvo", zato odnos delavstva do nje ni mogel biti enak kot do kapitalističnega delodajalca. Tam je bila naloga sindikatov podpreti oblast v naporih za dvig produkcije, za izboljšanje delovnega sistema itd., "skratka le v okviru borbe za čim večjo utrditev ljudske oblasti se Enotni sindikati lahko borijo za izboljšanje položaja delavstva." Če bi sindikati izenačili svoj položaj v coni B s tistim v coni A, bi to pomenilo, da so postali "reakcija proti ljudski oblasti".⁶²

Za jugoslovansko partijo je bila cona B vzor, tam naj bi "ljudske množice razvijale in utrjevale največjo pridobitev NOV - ljudsko oblast." Oblast je imela partija, preko nje pa so bile na oblasti "široke delovne množice". V coni B naj bi "vztrajno in uporno" vodili boj za uničevanje ostankov fašizma na vseh področjih javnega življenja in vzgajali ljudske množice v upravljanju njihove ljudske oblasti. Z uvajanjem načrtnega godpodarstva, uničevanjem ekonomskih pozicij reakcije in krepitvijo gospodarskih pozicij ljudske oblasti naj bi se "standard življenja delovnih množic cone B jugoslovanskega področja stalno dvigal." Jugoslovanska armada v coni B ni predstavljala "imperialistične okupacije, ampak revolucionarno silo socialistične države."⁶³

Informbirojevci pa so skupaj z "italijansko nacionalistično reakcijo kričali o preganjanju Italijanov v Istri", in naj bi zahtevali priključitev Italiji ne le cone B STO, ampak tudi predelov Istre, ki so bili z mirovno pogodbo priključeni Jugoslaviji. Ta politika je bila po oceni Babičeve partije nacionalistična, saj je bila Italija buržoazno - kapitalistična država, v kateri so se razvijale in krepile "fašistične forme oblasti". Italijanska buržoazija bi tako dobila izhodišče za "nadaljnjo imperialistično ekspanzijo, torej za osvajanje ozemelj, katerih ni uspela dobiti v 2. svetovni vojni." Vidalijska KPSTO, ki naj bi takšne težnje podpirala, zato zagotovo ni bila "napredna in revolucionarna, ni bila komunistična partija, ampak kvečjemu social-patriotska frakcija." Informbirojevci so v coni B predstavljali "agente italijanske nacionalšovinistične reakcije in kontrarevolucije", zato je bil proti njim potreben odločen boj. Niso jim smeli dopustiti, da se "skrivajo za parolami internacionalizma, prijateljstva do SZ ipd.", medtem ko so bili dejansko sovražniki socializma. "Borba za ljudsko oblast je zahtevala potoke krvi in nešteto žrtev, preveč drago smo jo plačali, da bi dopustili kar tako sedaj rušiti jo." Babič je bil prepričan, da se ta bitka mora nujno končati z zmago KPJ, ker "ni mogoče uničiti revolucionarna načela marxizma - leninizma", ker "je na svetu večina poštenih

⁶⁰ ARS I, GOSIAU, šk. Kongresi; konferenca OF slovenskega naroda za Tržaško ozemlje, 17. 10. 1948, izjava B. Babiča.

⁶¹ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁶² Prav tam.

⁶³ Prav tam, J. Beltram: Poročilo o delu partije v Istrskem okrožju, 2. kongres KPSTO, 8. - 11. 10. 1949.

ljudi, kot je dejal Tito, zato mora končno zmagati resnica."⁶⁴

Trst je bil eden od centrov protijugoslovanske propagande, kjer so se "kuhale vse mogoče laži, ki se jih potem širi v svet kot najbolj 'autentične vesti' o položaju v Jugoslaviji in coni B." Vidali in njegovi pristaši so dajali izjave zahodnemu tisku, kako se v Jugoslaviji odvija gibanje odpora proti Titu, kako se tam zapirajo komunisti, o tamkajšnjem splošnem nezadovoljstvu, lakoti itd, o tem, da je blizu končni obračun s Titovim režimom, o terorju v coni B, o preganjanju predvsem Italijanov. "Človek dobiva vedno bolj vtis, da obstaja skupni propagandni center ali pa vsaj tesna koordinacija obeh propagandnih centrov - informbiroja in reakcije." Takšna povezava naj bi se pokazala med drugim v volilni kampanji za občinske volitve leta 1949 za slovenske podeželske občine. Takrat naj bi se vidalijevci povezali z italijansko in zlasti slovensko "belogardistično reakcijo" in prikazovali objektivne težave, ki jih je imela Jugoslavija v izgradnji socializma, ki naj bi jih socializem postopno premagoval in odpravljaj, kot posledico "izdajalske politike Titove klike, policijskega terorja nad naprednimi elementi, itd." To je bila podpora tistim "protisocialističnim in reakcionarnim elementom", ki jih komunisti ne bi smeli podpirati in ki jih je treba v interesu socializma "razbiti in uničiti", informbirojevci pa so jih prikazovali kot "jugoslovanske zdrave sile in žrtve Titovega policijskega terorja".⁶⁵

Če je bilo dotlej še lahko verjeti, da projugoslovanske sile le niso bile tako oslabiljene, pa so streznitev prinesli izidi občinskih volitev v coni A junija 1949, na katerih je Babičeva Slovensko-italijanska ljudska fronta (SILF) dobila manj kot 4000 glasov, Vidalijevci pa več kot 35.000. A ko so mesec dni po volitvah na seji partijskega aktiva ocenjevali volilne rezultate, so ostali kljub vsemu prepričani, da slab volilni uspeh ni bil rezultat napačne politike, pravi vzroki neuspeha naj bi bili v tem, da so jim nasprotovale vse politične sile v Trstu. Medtem ko so oni predstavljali "najčistejšo in najbolj dosledno obrambo tradicionalne revolucionarne linije, na kateri je temeljilo demokratično in delavsko gibanje v Trstu v zadnjih letih", je Vidalijeva linija pomenila "kapitulacijo pred protirevolucijo, ki je pripeljala veliko delavsko gibanje v Trstu na revizionistična stališča." Lahko se je za nekaj let pred "internacionalističnimi množicami" skrila prava slika Jugoslavije, toda "ko bo čez dve ali tri leta socializem v Jugoslaviji izgrajen, te jugoslovanske realnosti ne bo več možno skrivati."⁶⁶ Babičevi struji naj bi kljub vsemu uspelo ohraniti jedro pravega revolucionarnega gibanja kot jamstvo, "da bo revolucionarna misel v tržaškem proletariatu in širokih ljudskih množicah ponovno zmagala nad poplavo oportunitizma in revizionizma." "Te dosledno revolucionarne sile" so zato revizioniste stalno "držale za vrat" in jim niso dopustile, da bi dokončno likvidirali tržaško revolucionarno gibanje. "Te sile jih bodo tudi končno zadavile," je prerokoval Babič oktobra 1949.⁶⁷

Projugoslovanske sile naj bi na občinskih volitvah hotele predvsem ohraniti "načelne pozicije delavsko - revolucionarnega gibanja z jasno perspektivo za bodoči razvoj naše politične situacije." Vendar je bilo v položaju, ko je bila kontra-revolucija, ki so se ji pridružili informbirojevci, na pohodu, težko množično pro-

⁶⁴ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁶⁵ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁶⁶ ARS I, GOKPJK, ae 172; zapisnik zasedanja partijskega aktiva, 14. 6. 1949.

⁶⁷ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

dreti z revolucionarnim programom. Zanje so tako glasovali aktivni udeleženci narodnoosvobodilnega boja (takšnih naj bi bilo kar 95%), torej ljudje, "ki so šli skozi revolucijo in ki so bili dejansko njeni nosilci." SILF za ceno nekaj več glasov ni smela zapustiti načelnih pozicij revolucionarnega delavskega gibanja. "Mi smo v tem letu in več vzdržali bitko, ali vzdržali smo jo častno, tako da lahko revolucionarno čisti in ponosni stopamo pred tržaški proletarij, ki je množično že zopet začel spoznavati svojo pravo pot."⁶⁸

Če je bila torej njihova politika pravilna, pa so priznavali tudi nekatere napake. Tako so prve mesece po resoluciji oklevali, ker niso mogli verjeti, "da bi bili nekateri naši takratni tovariši mogli tako globoko pasti" in so za volitve pričakovali skupni nastop, ki pa so ga "vidalijevci" odklonili. Pomanjkljivosti naj bi bile tudi organizacijske in je bilo treba izpopolniti krajevne organizacije in dobiti nove ljudi. Bilo naj bi tudi nekaj sektaštva pri sprejemanju novih članov, predvsem borbenih in predanih delavcev, obenem pa premalo "revolucionarne ostrine do vseh oportunistov, likvidatorjev in agentov razrednega sovražnika, ki so rinili v našo partijo do vseh mogočih oportunističnih social-demokratskih in nacionalističnih tendenc, ki so jih ti prenašali v partijo." Ta napaka naj bi se jim najbolj maščevala in je v veliki meri olajšala "razbijaško in likvidatorsko delo informbirojevcev pri nas."⁶⁹ Projugoslovanska partija tudi ni dovolj kritično ocenjevala politike vodstva boljševiške partije in je tu prevladal sentimentalizem.⁷⁰

Na kongresu oktobra 1949 je bila Babičeva partija tako prepričana, da je bila njena politika po resoluciji Informbiroja vseskozi pravilna, kar naj bi dokazali pretekli dogodki. Začetna naivnost je izvirala iz tega, da niso dovolj poznali svojega partijskega članstva, da dolgo niso dovolj kritično ocenjevali politike vodstva boljševiške partije in da je pri tem prevladal sentimentalizem. A vse to naj bi do 2. kongresa že premagali in so bili prepričani, da so na pravi poti. V to jih je še posebej prepričala politika tržaških informbirojevcev, "ki so nam na konkretnih tržaških tleh s svojimi dejanji dali vedno več dokazov o revizionistični in kontra-revolucionarni vsebini informbirojevske politike."⁷¹

Nevenka Troha

THE INFORM BUREAU RESOLUTION AND THE LIBERATED TERRITORY OF TRIESTE
(STANDPOINTS OF THE PRO-YUGOSLAV FACTION OF THE COMMUNIST PARTY
OF THE LIBERATED TERRITORY OF TRIESTE (CPLTT) DURING THE FIRST YEAR
OF THE RESOLUTION)

S u m m a r y

During the first period after the establishment of the Liberated territory of Trieste (LTT) in September 1947, the Slovene (Yugoslav) Communist Party possessed a leading and decisive influence on the Communist Party of the Liberated territory of Trieste (CPLTT). Thus they preserved the ascendancy that they had already had upon the Communist Party of Julian March, the predecessor of CPLTT. At the same time the influence of Italian Communist Party was growing. Although the CPLTT was a uniform organization, its role was essentially different in regard regarding the zones. In zone B it was in power, while in zone A it was merely one of political parties. In zone A they enjoyed a large support also among Italian proletariat, who declared for the socialist Yugoslavia and not for 'the reactionary' Italy. As in Yugoslavia, mass organizations of people's front were also present in the LTT -

⁶⁸ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁶⁹ ARS I, GOKPJK, ae 60; izjava Boleta na 2. kongresu KPSTO, 8. - 11. 10. 1949.

⁷⁰ ARS I, GOKPJK, ae 65; Babič, Politično poročilo, 2. kongres.

⁷¹ Prav tam.

the SIAU (the Slavic-Italian Antifascist Union) with over 100.000 members in both zones, women's organizations, youth organizations and the United Syndicates.

The announcement of the Information Bureau resolution at the end of June 1948 drastically changed the circumstances in the so-called democratic movement in zone A of LTT and to a lesser degree also in zone B. The declaration for or against the IB resolution, for Stalin or for Tito, was the cause of the split within the CPLTT and mass organizations. In zone A, a large majority of members of the CPLTT declared for the resolution of IB. Thus only about 500 members out of 4000 remained loyal to the original leadership. Since then, both factions functioned as separated parties and were mostly recognizable by their leaders, namely the Vidali's CPLTT and the Babič's CPLTT. The adherents of IB were prevalent also in the United Syndicates and in SIAU, while the pro-Yugoslav faction still preserved some influence within the Liberation Front for the Trieste Territory. The relation between the two parties can be seen also from the results of municipal elections, carried out in zone A in June 1949. The Slovene-Italian People's Front (the name under which the pro-Yugoslav faction ran on elections) received only 2,35% of votes, while the Vidali's CPLTT received 21,14%. Vidali's party was winning also in the neighbouring Slovene municipalities.

The policy of the pro-Yugoslav CPLTT was a copy of the policy of the Communist Party of Yugoslavia (CPY). In October 1949, when the second congress of the CPLTT was taking place, Yugoslavia was still trying to prove that it was more "Stalin-like" than Stalin himself. At the time, its policy toward the West was yet distinctly declinatory. The Yugoslav leaders were likewise still negatively perceived by the Western world.

For some time after the announcement of the resolution, the leadership of the pro-Yugoslav CPLTT still believed that the reason for the conflict lay in misunderstanding of Yugoslav reality. Yet, a year later their views were already quite anti-Soviet. The fight against the IB was regarded as the fight against counterrevolution. Furthermore, the policy of IB was considered a part of the reactionary policy against the international workers' revolutionary movement. The pro-Yugoslav CPLTT maintained the position that, because of the Communist Party of Italy (CPI), this reactionary policy was more manifest in the concrete political life of Trieste than in other places.

The two Communist Parties, which operated in the LTT since June 1948, had a different view of the role and the organization of the CP. Like the Communist Party of Yugoslavia, the CPLTT was organized on the principle of cadre (Bolshevik) party. On the other hand, the CPI was only one of the parties within the multi-party system, whose aim was no longer the struggle for power but merely the struggle "for mandates in the parliament". Furthermore, the adherents of the IB limited the mass organizations in Trieste only to those, which were class-oriented and whose only aim was to fight for the economic interests of their members and not against "the reaction, fascism, imperialism and for the power of the working people".

The national question, especially the position of Slovenes, aroused many polemics between the two Communist Parties. According to the 'Babič's party', the proper way of settling this issue would be, beside establishing similar conditions as in Yugoslavia, to follow the example of zone B. There, they believed, the national question had been correctly solved. Yet, one must keep in mind that at the time, when such views were being advocated, many Italians had already moved from the part of Istria that had been annexed to Yugoslavia in 1947. To the pro-Yugoslav party, zone B was considered an example of people's government, where the fight for destruction of remnants of fascism was taking place and where masses were being raised in management of the people's power. On their view, the 'Vidali's party' had, in contrast to the policy of Yugoslav communists, strayed onto entirely nationalistic lines regarding the national question. In that sense, their supposed annexation of Trieste and of the entire LTT to Italy, made them equal to Italian nationalist bourgeoisie. Also, their standing for the national rights of Slovenes was considered a "most impudent demagogy". Those Slovene communists in Trieste, who had so vastly joined Vidali, were looked upon as traitors of their socialist homeland, for they were offering their services to Italian national chauvinism and assisting in trampling the national rights of their people. According to the pro-Yugoslav CPLTT, the Slovenes in Trieste region should develop socially, politically, economically and culturally only in association with their native country. Any other form of fight for national equality was considered simply an apostasy from one's own nation.

The pro-Yugoslav CPLTT believed itself to represent "the purest and the most consistent defence of traditional revolutionary line, on which the democratic and workers' movements in Trieste were based in recent years". Despite of all problems, it managed -as they claimed at the congress in October 1949- to preserve the core of true revolutionary movement. This stood as a guarantee that "the revolutionary thought among the Trieste proletariat and the masses would once again triumph over the flood of opportunism and revisionism." They also maintained that their policy in the period after the announcement of resolution was thoroughly correct, for which the past events should serve as the

proof.

The consequences of the split within the CPLTT and within mass organizations after the announcement of the IB resolution at the end of June 1948 were crucial for Yugoslavia's influence in the zone A. Up until then, this influence had been undoubtedly large. The split was particularly painful for the Slovenes on the left wing, who by a majority chose to support the resolution and thereby broke their contacts with the native country for many subsequent years. Moreover, the relations between them and those who remained loyal to Yugoslav communists (and thereby to Yugoslavia) would sometimes aggravate to the point of true animosity.